

Az államfői kegyelem a 21. században *A kegyelmi intézmény lehetséges reformjai*

I. BEVEZETÉS

A hivatalból indított kegyelmi eljárás fő motivátora a törvény időnkénti túlzott szigora, ami nem veszi figyelembe az egyedi eseteket. Habár a bíró mindig rendelkezik mérlegelési jogkörrel, kötvé van a törvényhez, az ítélet kihirdetése után pedig nem kompetens felülvizsgálni azt. Ilyen esetekben járulhat hozzá a reményhez a kegyelem intézménye. Ugyanakkor az egyéni kérelmek alapján induló kegyelmi eljárások tekintetében a törvényi rendelkezések nem fedik le hiánytalanul a kegyelmi eljárás folyamatát, ezáltal csorbulhat a jogbiztonság. Azonban a következő kérdések megválaszolása és a kegyelmi döntés meghozatalának újraszabályozása számottevően javíthat ezen.

A köztársasági elnöknek, mint Magyarország államfőjének, az állam nevében jogában áll az egyéni kegyelmezést gyakorolni.^[1] Ezzel képviseli az államot, és hozzájárul a nemzet és az állam egységéhez. Azonban miért van még ma is szükség egy, a királyoktól származó jogintézményre,^[2] amikor a jogállamiság fejlődésével mindinkább a demokrácia felé törekszünk? A nép által nem közvetlenül megválasztott állami méltóságnak jogában áll indokolás nélkül felmentenie büntetőeljárás alá vont vádlottakat, elítélteket. Habár az igazságügyért felelős miniszter ellenjegyzése szükséges a kegyelem adásához, e minisztert az államfő nevezi ki.^[3] Az igazságszolgáltatói hatalomtól milyen mértékben távolodhat el a kegyelem jogintézménye, hogy az még a demokratikus állam keretei között tudjon működni?

[1] Dezső - Kukorelli, 2007.

[2] Petrétei, 2013, 6.

[3] Alaptörvény 16. cikk (7).

II. HATALMI ÁGAK SZÉTVÁLASZTÁSA ÉS A KEGYELMI JOGINTÉZMÉNY

Bibó István már 1947-ben látta az arisztotelészi három hatalmi ág^[4] szétválasztásának mindenkori problémáját, melyet meg is fogalmazott az akadémiai székfoglalójában: „...nem az az absztrakt kérdés érdekel bennünket, hogy hogyan kategorizálhatók az államhatalom működésének a megnyilvánulásai, hanem az, hogy miként nyer új meg új problémákon örök aktualitást az államhatalmak elválasztásának elve, mely az államélettel foglalkozó európai gondolkodás legtermékenyebb erőfeszítésében, az államhatalomnak szolgálattá, erkölcsi feladattá való átnemesítésében gyökerezik.”^[5] A törvényhozó, végrehajtó és igazságszolgáltató hatalmi ág teljes szétválasztása utópikus és lehetetlen lenne. Bizonyos kapcsolat szükségeltetik közöttük, mert hiába különálló hatáskörrel rendelkeznek, az állam működése céljából egymással is kooperálniuk kell. Azonban, amikor ez a kapcsolat nem az egymás feletti kontrollt szolgálja, akkor nem a hatalmi gócok kialakulásának megfékezését, hanem éppen ennek támogatását segíti elő.

A köztársasági elnöki kegyelemnél az igazságszolgáltatás hatáskörét bár közvetve, de a végrehajtó hatalom gyakorolja, mivel az igazságügyi miniszter ellenjegyzése szükséges egy olyan döntés felülbírálásához, ami eredetileg a hivatásos bírák hatáskörébe tartozott. A közkegyelem esetében a törvényhozó hatalmi ágat illeti ez a jog. Ismét Bibó Istvánt idézve az igazságszolgáltatói hatalmi ág függetlenségének fontosságáról: „Érintetlenül érvényes a bírói hatalom függetlenségének az elve: minden azótai tapasztalat csak megerősítette azt, hogy a bíraskodás funkciója a hatalomkoncentráció legkisebb érintésétől óhatatlanul megromlik.”^[6] A kegyelmezési jog az igazságszolgáltatásba való beavatkozás,^[7] azonban az államfő egyéni kegyelmezését nem tekinthetjük igazságszolgáltatási tevékenységnek.^[8] A fentiek alapján tekinthető-e a kegyelem gyakorlásának joga egyfajta hatalomkoncentrációnak? Miért van lehetőség kivenni a bíró kezéből a döntési jogot és áttenni egy olyan személyébe, aki az adott ügyet kevésbé ismeri?

Mi készíthette a törvényhozót arra, hogy a kegyelem jogintézményével átjárást biztosítson a hatalmi ágak között? Szükséges-e, demokratikus-e a jelenlegi formában a kegyelmi jog?

[4] Aristote, 1995, 315-322.

[5] Bibó, 1947.

[6] Bibó, 1947.

[7] Kukorelli, 2003, 348.

[8] Ld. Petrétei, 2013, 10.

III. TÖRVÉNYI RENDELKEZÉSEK

1. Köztársasági elnöki kegyelem

Az Alaptörvény 9. cikk (4) bekezdés g) pontja rendelkezik a köztársasági elnök egyéni kegyelmezési jogáról.^[9] Tehát az egyéni kegyelem alkotmányos intézmény, a köztársasági elnök pedig alkotmányos szerv. Másodlagosan viszont a büntetőjoghoz soroljuk, ugyanis a kegyelmi joghoz a büntetőeljárásban folyamodhatunk, amikor is a vádlott az államnak tartozik leróni a bűneit, és ez alól kíván mentesülni. Magától értetődő, hogy a polgári perekben a felperes azért indít pert, hogy érvényt szerezzen igazának, a közigazgatási és munkaügyi pereknél szintén két fél érdeke áll szemben egymással, tehát a büntetőjogi perekben kívül nincs lehetőség kegyelemhez folyamodni.^[10]

Háromféle köztársasági elnöki kegyelem létezik: az eljárási, a végrehajtási és a mentesítési. Az eljárási egyéni kegyelem a büntetőeljárás megszüntetésére irányul, még az ítélethozatal előtt. Az ítélettel lezárt ügy esetén végrehajtási kegyelemért folyamodhat az elítélt. Mentesítési kegyelem pedig a már megkezdett ítélet végrehajtásának folytatása ellen irányul. Az egyéni kegyelem eljárásának lefolytatását a Be. (büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény) XXX. fejezetének III. címe tartalmazza.

Az eljárási kegyelem iránti kérelmet annál a bíróságnál illetve ügyésznél kell benyújtani, ahol az eljárás folyik. A végrehajtás ellen irányuló kérelmet az elsőfokon eljáró bíróságnál kell előterjeszteni. Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (a továbbiakban Itv.) 54. § (2) bekezdése alapján a kegyelmi eljárás illetéke 5 000 forint. A terhelt, illetve a védője által, valamint a hivatalból kezdeményezett kegyelmi eljárás az Itv. 57. § (2) bekezdés c) pontja alapján illetékmentes. A legfőbb ügyész és az igazságügyi miniszter a rendelkezésre álló iratok alapján tesz javaslatot a köztársasági elnöknek, aki szintén az iratok alapján hoz döntést – személyes meghallgatás, újabb bizonyítékok gyűjtése nem történik. A kérelemnek a folyamatban lévő eljárásra nincsen halasztó hatálya, azonban az igazságügyi miniszter elrendelheti a büntetés félbeszakítását a köztársasági elnök döntéséig. A köztársasági elnök döntésével szemben fellebbezési lehetőség nincsen, mindazonáltal a kérelmező újabb kérelmet nyújthat be, melyet az előbbtől függetlenül fognak elbírálni.

Köztársasági kegyelem büntetésekre (szabadságvesztés, elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás, kiutasítás) és a mellékbüntetésre (közügyektől eltiltás), továbbá az intézkedések közül a próbára bocsátásra, a jó-

[9] A kormány tájékoztatója a kegyelmi eljárásról, 2018.

[10] Werbőczy István Tripartitumában még nem különült el a közjog és a magánjog, tehát a büntetőjogi jogérvényesítés magánjogi vonatkozású volt (ld. Mezey, 2004, 148.).

vátételi munkára és a javítóintézeti nevelésre vonatkozhat. Nem kérhető viszont köztársasági kegyelem a következő büntetési nemek esetén: megrovás, pártfogó felügyelet, elkobzás, vagyonekobzás, elektronikus adat végleges hozzáférhetlenné tétele, kényszergyógykezelés, lefokozás, szolgálati viszony megszüntetése, bünyügyi nyilvántartásból való törlés. A köztársasági elnök jogköre nem terjed ki a büntetett előlethez fűződő hátrányok alóli mentesítések közül a bünyügyi nyilvántartásból való törlésre.^[11]

Annak ellenére, hogy a köztársasági elnököt öt évre választják,^[12] a Parlament pedig négy évente^[13] újul meg, egy köztársasági elnökválasztás nagy valószínűséggel belesik a kormányzati időszakba. A kormány megalakulásában a kormányfő szabad kezet kap, annyi minisztert és minisztériumot állíthat fel, amennyit jónak lát. Az Alaptörvény 17. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy a minisztériumok felsorolásáról törvény rendelkezik, melyből a legutóbbi a 2018. évi V. törvény Magyarország minisztériumainak felsorolásáról, valamint az egyes kapcsolódó törvények módosításáról. Egyedüli kontroll az államfő, aki kinevezi kormányfői ajánlás alapján a minisztereket.^[14] Azonban ellentmondásos lehet, hogy az államfő nevezi ki az igazságügyi minisztert, aki a majdani kegyelmi ügyben hozott döntéseit felülbíráhatja.

2. Közkegyelem

A közkegyelem, más néven amnesztia, az állam büntető igényéről való lemondást fejezi ki.^[15] Éppúgy, mint a köztársasági elnöki kegyelemnél, azonban ez esetben nem egy személy jogellenes cselekményének tekintetében, hanem egy adott embercsoport büntetés-végrehajtás alóli felmentéséről születik döntés. A közkegyelmet az Országgyűlés gyakorolja közhatalmi aktussal, vagyis törvényi úton, mindenkire kötelező hatállyal.^{[16] [17]}

Sem a közkegyelemre, sem a köztársasági kegyelemre nincsenek alkotmányos előírások.^[18] Tehát a köztársasági elnök és az Országgyűlés szabad belátása alapján dönt bármilyen kegyelmi ügyben, nem léteznek megszorítások, alaptörvényi kitételek ezen a téren. Csak annyi kötöttség létezik, hogy az Országgyűlés által hozott kegyelmi törvény nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel, egyebekben maga

[11] Köztársasági Elnöki Hivatal, Kegyelmi Ügyek, 2018.

[12] Alaptörvény 10. cikk (1).

[13] Alaptörvény 2. cikk (3).

[14] Alaptörvény 16. cikk (7).

[15] Alaptörvény 9. cikk (5).

[16] Vö. a 40/B/1990/3. AB határozattal (ABH 1990, 209., 210.).

[17] A magyar történelem egyik leghíresebb közkegyelmi eljárása az 1956-os forradalom után az 1963. évi 4. törvényerejű rendelet (tvr.) alapján lett lefolytatva. Kádár János kezdeményezésére e rendelet alapján 3480 fő szabadulhatott a börtönökből, azonban az emberöléssel vádlottaknak nem bocsátottak meg (Ld. Kahler, 2006, 55.).

[18] Vö. a 40/B/1990/3. AB határozattal (ABH 1990, 209., 210.).

határozza meg a kegyelem alkalmait, mértékét és feltételeit. Mindazonáltal kegyelmi törvényre az Országgyűlés nem kötelezhető, népszavazás sem tartható ennek kérdésében, ugyanakkor vissza sem lehet utasítani, mivel a törvény mindenre kötelező erővel bír.

A montesquieu-i három hatalmi ágak ma már nem institucionálisan, hanem funkcionálisan értelmezendők. A törvényhozás így nemcsak a törvény meghozását jelenti, hanem bármilyen jogszabályét, ezáltal a parlamenten túl – bár még mindig ehhez az intézményhez kötődik leginkább – a végrehajtó és igazságszolgáltatató ág is részt vesz benne. A parlamentarista kormányforma elnevezése és alkotmánya arra utal, hogy a törvényhozó hatalmi ágé a főszerep, azonban két-harmados többség esetén ténylegesen a kormányfő irányít, aki politikai értelemben uralja a végrehajtói hatalmat és a parlamenti kormánytöbbséget is. Így az ellenzéknek még kevesebb esélye van a reális befolyásra.^[19] Ennek következtében a közkegyelmi törvény meghozását és a köztársasági elnök kinevezését nem lehet a kormánypárt támogatása nélkül véghez vinni, viszont a kormánypárt meg tudja szavazni bármilyen más párt támogatása nélkül is. Ezen felül pedig a kormány egyik tagja, az igazságügyi miniszter ellen is jegyzi az egyéni kegyelmi döntést. Tehát valójában nem a törvényhozó hatalom és az államfő gyakorol kegyelmet az igazságszolgáltatás alól mentesülni kívánó személyek felett, hanem mindkét esetben a végrehajtó hatalom. A demokráciában és a többségi elvben rejlő veszélyeket Alexis de Tocqueville „többség zsarnoksága” jól példázza: „Utálatosnak és istentelennek tartom azt a tételt, mely szerint kormányzás dolgában egy nép többsége mindent megtehet, ugyanakkor minden hatalmat a többség akaratából eredeztetek.”^[20] A politikai megválasztáson alapuló törvényhozói és végrehajtói ágak kontrolljaként a jogi érvelést alkalmazó igazságszolgáltatatói ág szolgálna, azonban a kegyelmi intézményeknél ez nem érvényesül. Ilyen felvetésben nem az igazságügyi miniszter jegyezné ellen a köztársasági elnök döntéseit, hanem például az alkotmánybíróság, így jelen lenne a hatalmi ágak egyensúlya.

[19] Az Országgyűlés Hivatala: Parlamenti jog, 2018, 23-26.

[20] Az Országgyűlés Hivatala: Parlamenti jog, 2018, 27.

IV. BÍRÁK SZEREPE A KEGYELMI ELJÁRÁSBAN

1. Bírói hivatás

A bíró a törvények alapján jár el, aszerint ítéli el vagy éppen menti fel a vádlottakat, és a törvények alapján szabja ki a büntetést. A Be.^[21] 4. § (1) és (2) szerint az ügyészség és a nyomozó hatóság a tudomására jutott közvédra üldözendő bűncselekmény miatt hivatalból megindítja a büntetőeljárást, és ezen indítvány alapján jár el a bíróság. Azonban a terhelt hozzájárulásával a bíróság vagy az ügyészség az előtte folyamatban lévő ügyben hivatalból kegyelmi eljárást terjeszthet elő.^[22] A vádirat benyújtásáig az ügyész, utána pedig a bíró indíthat hivatalból köztársasági elnöki kegyelmi eljárást.^[23] Ezen lehetőség magában hordozza azt a tényt, hogy az ügyész olyan körülményre lett figyelmes, ami személyes megítélése alapján mentesítheti a büntetőeljárás alatt lévő személyt a kötelezően indítandó büntetés-végrehajtás alól.

Az igazságszolgáltatás kötve van a törvényhez, mégha a bírónak mérlegelési jogköre is adatik bizonyos keretek között. Az ügyész és a bíró is érezheti az eset megismerésekor, hogy a törvény alkalmazása nem lenne méltányos az egyén egyedülálló helyzetére tekintettel, így kegyelmi kérelmet nyújthatnak be. Azonban az egyéni kérelem esetében nem az igazságszolgáltatás szervei, hanem maga az elítélt gondolja úgy, hogy a törvény túl szigorú volt hozzá, amit a köztársasági elnök jóvá is hagyhat. Sem a kérelem benyújtásakor, sem pedig az elbírálásakor nincsen igazságszolgáltatói kontroll.

Az Alaptörvény 10. cikk. (2) és (3) bekezdése kimondja, hogy köztársasági elnöknek bármely magyar állampolgár megválasztható e tisztségre, amennyiben 35. életévét betöltötte, továbbá még nem választották meg kétszer öt éves időtartamra. Más kitévelt nem állapít meg a törvény, például sem jogi diplomát, sem büntetlen előéletűséget, sem pedig korábbi foglalkozást, mint kizáró okot. A miniszterek kinevezése még kevesebb feltételhez kötött, példának okán egy igazságügyi miniszteri posztot betölthet egy harminc év alatti, nem jogász végzettségű személy is, aki előterjeszti és ellenjegyzzi a kegyelmi kérelmeket. Természetesen több szakértő jogász is dolgozik mind a miniszteri, mind a köztársasági elnöki hivatalban, azonban ugyanez igaz a bíróságokra is. Mégis, a bírónak számos előfeltételnek kell megfelelnie, hogy ítéletet hozhasson egy büntetőügyben. A szakmáját életpályájának is tekinti, ahol tapasztalat és a törvények alapos ismerete elengedhetetlen egy igazságos döntés meghozatalához.

Kérdésként merül fel, hogy miért a köztársasági elnök döntsön a terhelt felmentését illetően, és miért nem az igazságszolgáltatás egyik tagja, törvényi

[21] Büntetőeljárás Kódex.

[22] Be. 858. § (6).

[23] Be. 859. § (4).

kötöttségek nélkül. Ugyanis a Be. nem határoz meg összeférhetlenségi okokat a köztársasági elnökkel és az igazságügyért felelős miniszterrel szemben, mint ahogy azt a Be. 14. §, 27. § és 32. § előírja a bírakkal, ügyészekkel szemben és a nyomozó hatóság tagjait illetően. Ugyanígy a képviselőkkel szemben sem, akik a közkegyelmi törvényt megszavazzák.

2. Kötelező kegyelmi eljárás

A kötelező kegyelmi eljárásról korábban a 1848. évi V. törvénycikk XXVIII. fejezetének II. része a „Halálbüntetés végrehajtása és az ezt megelőző eljárásról” szolt; „496. §: Halálbüntetés csak akkor fogatosítható, ha a király az elítéltnak nem adott kegyelmet. 497. §: Ha az esküdtbírótság bírói tanácsa halálbüntetést állapított meg, az ítélet kihirdetése után az elnök kérdést intéz az elítélthez az iránt, hogy kíván-e kegyelemért folyamodni. Az elítélt válasza jegyzőkönyvbe veendő.” Ezután az esküdtbírótság a királyi ügyészség képviselőjét meghallgatja afelől, hogy meglátása szerint az elítélt érdemes-e a kegyelemre. Ebben az esetben a kegyelem nem a büntetés elengedésére, hanem annak mérséklésére irányult.

Ennek jelenleg hatályos szabályozása merőben eltér a 19. századi eljárástól. A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítétekre vonatkozó törvények a 2013. évi CCXL. 46/A. és 46/H. §-ai között található.^[24] Ezt kiegészíti még módosításokkal a 2014. évi LXXII. törvény. Ezen személyek büntetését a szabadságvesztésből kitöltött 40 év elteltével vizsgálják felül hivatalból, az elítélt hozzájárulásával. Ezen eljárás a következőképpen zajlik: első körben a Kúria elnöke kijelöl egy öttagú Kegyelmi Bizottságot kúriai és ítélőtáblai bírákból. Az igazságügyi miniszter megküldi a szükséges iratokat, a bizottság személyesen meghallgathatja az elítéltet, továbbá szakértőket is bevonhat a vizsgálatba. Ezek után a bizottság állást foglal a kegyelem megadásában, és indokolásával együtt megküldi az igazságügyért felelős miniszternek, aki továbbítja a köztársasági elnöknek. Ha az elnök elutasítja, két év elteltével újraindul az eljárás az elítélt élete végéig. Ezen kívül a kötelező kegyelmi eljárás nem zárja ki a rendes/általános kegyelmi kérelem(ek) benyújtását a büntetés végrehajtása alatt. Kiemelendő, hogy ez esetben sincs a köztársasági elnöknek indokolási kötelezettsége, az igazságügyi miniszter ellenjegyzését illetően úgyszintén. Felmerül a kérdés, hogy akkor mi teszi szükségessé a bizottság munkáját, ha ettől eltérően, indokolás nélkül is lehet dönteni? Lévay Miklós 2014-ben kiadott tanulmányában megkérdőjelezi, hogy miért a köztársasági elnöki kegyelmi intézmény hoz döntést ilyen esetben és miért nem az igazság-

[24] Bv. tv. a büntetések, az intézkedések, az egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.

szolgáltatás. Hiszen a kötelező kegyelmi eljárás, mint ahogy a nevében is benne van, kötelező felülvizsgálatot ír elő, ezzel ellentétben a kegyelem jogintézménye mindig is kivételes lehetőség volt.^[25] Mindezt összevetve megállapítandó, hogy a jogalkotás nem koherens e téren. Polgár András 2015-ös írásában is rávilágít arra, hogy a jelenlegi szabályozása a kötelező kegyelmi eljárásnak nem hiánytalan, az újraszabályozás támogatandó lenne.^[26] Ezt az álláspontot a Kúria is támogatta,^[27] mivel a jelenlegi formában a hazai szabályozás nem felel meg az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) kritériumainak. Az Alkotmánybíróság sem ért egyet azzal, hogy a köztársasági elnök szubjektíven döntsön, mivel a kegyelem adásának köre, mértéke, feltételei nincsenek törvényileg korlátozva.^[28]

V. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

A következőkben néhány ország kegyelmi rendszerét láthatjuk – a teljesség igénye nélkül. Nagy vonalakban hasonló szabályozást figyelhetünk meg, mint hazánkban, azonban egyes eltérések például szolgálhatnak számunkra.

Az Amerikai Egyesült Államok elnöke kizárólag szövetségi bűncselekmények esetén gyakorolhat kegyelmet,^[29] továbbá, a közkegyelem joga is őt illeti egy személyben, és nem a Kongresszust.^[30] Azonban közjogi felelősségre vonás esetén ezt a jogát nem gyakorolhatja.^[31] Ezen szabályok az USA alkotmányában vannak rögzítve.^[32] Ezzel szemben Magyarországon a kegyelmi szabályok kétharmados többséggel elfogadott törvénnyel szabályozottak (Btk., Be.), az Alaptörvényben csak említés szintjén szerepel.^[33] Nem lenne-e jogbiztonság szempontjából előnyösebb, ha az Alaptörvényben nem csak egy mondatban említenék meg ezt a kiváltságot, hanem részletesen szabályoznák azt?

A köztársasági elnöki kegyelem személyi hatálya a ma hatályos jogszabályok alapján Magyarországon mindenkire kiterjed, tehát akár a közjogi felelősségre vonással kapcsolatban is alkalmazható. Azonban a korábbi évszázadokra visszatekintve, a magyar király a miniszterek és az Állami Számvevőszék büntetőjogi felelősségre vonása kapcsán nem adhatott kegyelmet.^[34] Miért változott meg

[25] Lévay – Kovács – Doszpoth, 2014, 81.

[26] Polgár, 2015.

[27] Kúria 3/2015. sz. BJE határozata.

[28] Nagy, 2015, 25.

[29] Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya, II. Cikk 2. §.

[30] Das Begnadigungsrecht – Privileg des Präsidenten, 2017.

[31] Képes, 2003, 103.

[32] Constitution for the United States of America: Article 2, Section 2, (1): „the President...., and shall have Power to grant Reprieves and Pardons for Offences against the United States, except in Cases of Impeachment.”

[33] Magyarország Alaptörvénye 9. cikk, (4) b): A köztársasági elnök gyakorolja az egyéni kegyelmezés jogát.

[34] 1848:III. tc. 35. §; 1870:XVIII. tc.10. §.

ez a törvény az idők folyamán, amikor a világ legdemokratikusabbnak tartott országában, az Egyesült Államokban ez a korlátozás még mindig hatályos?^[35]

Felettből érdekesek azok az adatok, melyek szerint 2016 év végéig Barack Obama elnök^[36] 148 elítéltet mentett fel és 1176-nak mérsékelte a büntetését, míg Magyarországon Áder János 495 beérkező kérelem közül 22-t fogadott el.^[37] Természetesen jelentős különbség van a két ország népessége és a beérkező kérelmek számát illetően, azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy a kegyelem az elnök személyéhez kötődik, nem pedig az intézményéhez. Ennek tekintetében már napi egy kérelem átvizsgálása is jelentős munkát jelentene még annak is, akinek egyéb munkaköri elfoglaltsága nem lenne.

Franciaországban, Magyarországhoz hasonlóan, kétféle kegyelmet különböztetnek meg: közkegyelmet (amnistie) és a köztársasági elnök által gyakorolt kegyelmet (grâce présidentielle). Különbséget kell megállapítanunk abban a vonatkozásban, hogy a francia köztársasági elnököt közvetlenül a nép választja az ötévente tartandó választásokon, míg Magyarországon az Országgyűlés választja meg az erre a tisztségre érdemes személyt. Viszont hasonlóság a két ország eljárása között, hogy a francia ügyész az igazságügyi miniszter által irányított bűnügyi és kegyelmi ügyi osztályhoz^[38] továbbítja a kegyelmi kérvényt, ahonnan majd a köztársasági elnökhöz jut. Pozitív elbírálás esetén a miniszterelnöknek és az igazságügyi miniszternek is ellenjegyeznie kell a döntést. Ezek után a döntést közvetlenül a kérelmezőhöz, illetve annak bíróságához továbbítják, az eljárás eredménye nem nyilvános, nem hirdetik ki, ahogyan Magyarországon sem.^[39] Ami szembejön a francia jogtörténetben, hogy 1970-ben Pompidou elnök évente több, mint kétezer kegyelmet írt alá – leginkább a francia forradalom ünnepéhez köthető július 14-ei napon, míg Francois Hollande elnöknél 2016-ban ez a szám 9-re redukálódott.^[40] A történelem során fokozatosan csökkent a kegyelmek adása, amit a jogbiztonság és a megfelelőbb törvényi szabályozás

[35] Berger, 2019.

[36] Abraham Lincoln és Andrew Johnson a Konföderációs Hadsereg katonáinak, Jimmy Carter pedig a vietnámi háborúban szolgáltaknak adott közkegyelmet. Eddig 44 amerikai elnök élt ezen jogával (ld. Das Begnadigungsrecht. 2017.).

[37] Kegyelmi Főosztály, 2018.

[38] La direction des affaires criminelles et des grâces (DACG).

[39] République Française, 2019.

[40] CheckNews.fr, 2018.

támaszthatott alá. 2007-ben Nicolas Sarkozy elnök idején vezettek be alkotmányjogi reformokat, amikben többek között a kegyelmi jog adását is szigorította.^[41]

Németországban a szövetségi elnök^[42] ad egyéni- és közkegyelmet,^[43] akit a Szövetségi Gyűlés választ meg. A kegyelem megadásába sem a végrehajtó, sem pedig az igazságszolgáltató hatalomnak nincs beleszólása, így a döntés tisztán politikai alapú.^[44] A kegyelmi szabályok szintén az Alaptörvényben vannak rögzítve Németországban, úgy, mint az USA-ban.^[45]

Kanadában a kormányzóknak van joga a kegyelem adásához, aki a brit királyi koronát képviseli ez ügyben. A döntését azonban az igazságügyi miniszternek ellen kell jegyeznie. A büntetett előlethez fűződő hátrányok alóli mentesítésben egyedülálló rendszer működik, ahol egy független bizottság dönt a kegyelemről. Ez az úgynevezett Szabaddalra Helyező Testület (Parole Board of Canada),^[46] az állami közbiztonság felügyelet alatt működik. Az öttagú bizottságot tíz évre választják, tisztségük megújítható. Összeférhetlenségi kritériumokat állítanak fel velük szemben a legnagyobb függetlenség érdekében. Diszkrecionális jogkörrel rendelkező szerv, mely felelős az elítéltek társadalomba való újraintegrálásáért. Ha egy elítélt letöltötte minden büntetését, és kívárta az ehhez megállapított türelmi időt, akkor folyamodhat a bűnügyi nyilvántartásból való törlésre. Ha pozitív elbírálást kap, akkor kikerül a bűnügyi nyilvántartásból, és egy külön erre a célra létrehozott másikon fogják nyilvántartani. Az eljárás azonban nem gyors, hat-tizenkét hónap közé tehető, elutasítás esetén pedig elérheti a két évet is. Ugyanehhez a testülethez érkeznek be a bűnügyi végrehajtás alól felmentést kérők is, és innen továbbítják a kormányzóknak.

Chilében az elnök adhat kegyelmet. Indiában csak az életfogytiglanra ítélték esetében gyakorolható a kegyelmi jog, szintén az elnök által. Iránban a Legfőbb Vezetőt illeti meg a kegyelem adásának joga. Izraelben, hazánkhoz hasonlóan, az igazságügyi miniszteren keresztül kérhető kegyelem.^[47]

Oroszországban közvetlenül az elnökhöz intézett levélben lehet kegyelemért folyamodni. V. Putyin 2000-ben közel 12.500 elítéltet mentett fel. Ebben közrejátszanak az orosz büntetések túlzott szigora, illetve a politikai bebörtönzések. A halálbüntetés jelenleg moratórium alatt áll, az Európa Tanáccsal folytatott egyezkedések eredményeképpen 1996 óta nem végeztek ki senkit sem. Anatoly

[41] La Croix, 2016.

[42] Richard von Weizsäcker, Roman Herzog és Johannes Rau elnökök több RAF-terroristának is megkegyelmezték. Azonban Horst Köhler elutasította Christian Klar és Birgit Hogefeld volt terroristák kérelmeit (RAF = Red Army Faction, Rote Armee Faktion. 1970-ben alapított nyugat-németországi szélső baloldali katonai szervezet).

[43] www.bpb.de, 2018.

[44] Das Begnadigungsrecht, 2017.

[45] Artikel 60, Absatz 2 Grundgesetz, zum Begnadigungsrecht.

[46] Government of Canada, 2020.

[47] La Croix, 2016.

Pristavkin, az Elnöki Kegyelmi Tanács elnöke szerint nem a büntetés fogja megváltoztatni az emberek mentalitását, hanem a megbocsátás által mutatott humánus magatartás. Oroszországban minden negyedik ember ült már börtönben, ami a sztálini életfelfogás hozadéka. A nyomozóhatóságok, ügyészek, bírák a mai napig úgy vélik, hogy a sorozatos bűncselekményeket csak erős szigorral lehet visszaszorítani. Ahogy Sztálin mondta: „a tolvajnak ülnie kell”. Azonban Pristavkin rávilágít arra, hogy az egyszeri és enyhe bűncselekményt elkövetők a börtönben töltött idő alatt válnak igazi bűnözővé, akik szabadulásuk után ismét a törvénnyel szemben találják magukat. Közel egymillió ember, Oroszország börtönlakosságának több, mint fele egyszerű lopásért lett elítélve. Ahhoz, hogy valaki kegyelmet kaphasson, le kell töltenie a kiszabott büntetésének legalább felét, jó magaviselettel kell rendelkeznie a büntetés-végrehajtási intézetben és jó esélyeket kell, hogy mutasson a társadalomba való újraintegrálódásra. Szexuális erőszakot elkövetők, gyermekgyilkosok és droggereskedők szinte sosem részesülnek elnöki kegyben. Léteznek kivételes esetek is, magyarázza Pristavkin, amikor rögtön az ítélet kiszabása után kegyelemben részesítenek valakit. Ilyen eset volt például, amikor egy nő csizmát lopott a munkásszállóján, és négy és fél év börtönre ítélték. Az elnök megbízza a Kegyelmi Tanács véleményében és követi ajánlásait, azonban ez veszélyeket is rejt magában. Befolyásos emberek könnyen eredményt érhetnek, vagy a büntetés-végrehajtási intézetek megakadályozhatják egyes iratok elérését. A rendszer további kritikája,^[48] hogy a kegyelmi kérelmeket és döntéseket nem hirdetik ki, nem nyilvánosak még az áldozat számára sem.^[49]

VI. A KÖZTÁRSASÁGI ELNÖKI KEGYELEM KÉRDÉSEI

A hivatalból indított kegyelmi eljárás fő motivátora a törvény esetenkénti túlzott szigora, ami nem veszi figyelembe az egyedi eseteket. Habár a bíró mindig rendelkezik mérlegelési jogkörrel, kötve van a törvényhez, az ítélet kihirdetése után pedig nem kompetens felülvizsgálni az ítéletét. Ilyen esetekben járulhat hozzá a reményhez a kegyelem intézménye, melyet az ügyész kezdeményezhet. Ugyanakkor az egyéni kérelmek alapján induló kegyelmi eljárások tekintetében a törvényi rendelkezések nem fedik le hiánytalanul a kegyelmi eljárás folyamatát, ezáltal csorbulhat a jogbiztonság. Azonban ezen a következő kérdések megválaszolása és a kegyelmi döntés meghozatalának újraszabályozása számottevően javíthat.

a) Az egyik ilyen kérdés az államfő általi személyes meghallgatás és az újabb bizonyítás lefolytatásának hiánya. Az előterjesztés is már pusztán az ira-

[48] Eképpen fogalmazza meg Sergey Sayapin, az Információs és Konzultációs Iroda vezetője.

[49] Lambroschini, 2011.

tok alapján történik, sem a legfőbb ügyész, sem pedig az igazságügyért felelős miniszter nem kívánhat találkozni a vádlottal, a kérelmezővel vagy egyéb, az ügyben érintett személlyel. Érdekes viszont, hogy ennek szabályozása nincsen jogszabályba foglalva, kizárólag a köztársasági elnök honlapján lehet a kegyelmi döntés efféle részleteiről informálódni.^[50] Ez némiképp aggályos lehet jogbiztonsági szempontból. Kiegészítő adatokat az ügyész és az igazságügyi miniszter kérhet bizonyos intézményektől, ha úgy találja, hogy azok fontosak az eset megítélésében, azonban az államfőnek erre már nincsen lehetősége (ilyen adat lehet például magatartást leíró vélemény kérése a büntetés-végrehajtási intézettől).^[51] Felvetődik az a kérdés, hogy ha elméletben az államfő dönt kegyelmi ügyben, ez esetben miért ne kérhetne ő is adatszolgáltatást, ha szükségesnek tartja?

Továbbá, a köztársasági elnök kegyelmi döntésének meghozatalához nem folytathat le új bizonyítási eljárást és személyes meghallgatást sem tarthat, mint ahogy azt a honlapján közzétette. Másképpen kifejezve, úgy dönt a vádlott ügyében, hogy nem találkozik sem vele, sem pedig a tanúkkal, így különülve el a bírói szereptől. A kegyelem adása mindig egyedi, kiváltságos eset, ami legtöbbször a vádlott személyi állapotára alapul. Ez esetben pedig kulcsfontosságú lehetne a személyes meghallgatás egy tárgyalás körében, hogy legalább olyan teljességű információt kaphasson az államfő, mint az ügyben eljáró bíró, aki az ítéletet hozta (volna).

b) A kegyelmi döntést a köztársasági elnök nem köteles indokolni, és döntése csak abban az esetben lesz hatályos, amennyiben azt az igazságügyi miniszter ellenjegyzi.^[52] Ez a feltétel külön szót érdemel, hiszen a kormány egyik tagja megvétózhatja az államfő döntését. Tehát voltaképpen kinek a joga a kegyelem megadása? Kitől függ egy büntetőeljárásban vagy büntetési végrehajtás alatt lévő személy felmentése?

A 26/2000. (VII. 6.) AB határozat szerint az ellenjegyzés által veszi át a Kormány a politikai felelősséget a köztársasági elnöktől, aki azzal nem rendelkezik. Trócsányi László és Schanda Balázs kifejti,^[53] hogy két oka lehet, hogy az Alaptörvényben felsorolt államfői jogkörök egy része nem igényel ellenjegyzést. Az egyik, hogy az államfő ellenjegyzés nélkül képviseli Magyarországot, a másik pedig, hogy az ellenjegyzéssel sérülne a hatalommegosztás elve.

Mindazonáltal, mivel nem ez az egyetlen intézkedése a köztársasági elnöknek, amihez az Alaptörvény alapján ellenjegyzés szükséges, a kegyellemmel kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy az miért nem az önállóan gyakorlandó jogkörbe van besorolva. Hiszen az igazságszolgáltatói hatalom jogkörét veszi át, helyette dönt, illetve felülbírálja annak döntését.

[50] Köztársasági Elnöki Hivatal: Kegyelemi ügyek, 2.

[51] Be. 860. §.

[52] Alaptörvény 9. cikk (5) bekezdés.

[53] Trócsányi – Schanda, 2014.

Az igazságügyi miniszter felterjesztési és ellenjegyzési szerepe miatt akár ő is dönthetne a kegyelemről, időt és hivatali munkát megtakarítva. Hiszen, ha magánszemély kezdeményezi a kegyelmet (vádlott, elítélt és annak hozzátartozói), az igazságügyi miniszter terjeszti azt elő a köztársasági elnöknek, majd onnan visszakapva a pozitív vagy negatív döntést, azt jóváhagyja vagy sem a miniszter. Másképpen fogalmazva, az igazságügyi minisztert vétőjog illeti meg a köztársasági elnök döntésén. Azonban a petíciós jog, az egyik legrégebbi jogorvoslati jog, már a 13. században is az államfő személyéhez kötötte a panaszosok kérelmének elbírálását, így ez a hagyomány máig fennáll.^[54]

c) Az igazságügyi miniszternek megvan a joga arra, hogy közvetlenül terjeszsen elő kegyelmi kérelmet a köztársasági elnökhöz. Egy ilyen esetben felmerül a kérdés, hogy honnan szerzett tudomást az ügy mibenlétéről illetve a vádlott helyzetéről?

d) Felesleges a kormány egyik tagjának (az igazságügyi miniszternek) ellen is jegyezni a köztársasági elnök kegyelmi döntését, ha a kétharmados parlamenti párttöbbség esetén a kormánypártiakon múlik, kit választanak köztársasági elnöknek. Ilyen esetben elegendő lenne kizárólag a köztársasági elnöknek döntenie, így jelentősen meggyorsíthatnák az eljárást, és kevésbé terhelnék az igazságügyi miniszteri hivaltalt. Vagy éppen ellenkezőleg, az igazságügyi minisztert illetné meg a kegyelmi jog, hiszen úgyis vétőjoggal rendelkezik. Ezzel mind a miniszteri, mind pedig a köztársasági elnöki irodát tehermentesíthetnék.

Abban az esetben, ha nem lenne kétharmados többség egyik párt részéről sem az Országgyűlésben, és így a köztársasági elnök megválasztása sem egy párton múlna, akkor is az igazságügyi miniszter, a kormány egyik tagja jegyoznén ellen a köztársasági elnök kegyelmi döntését. Felvetődik ezen ellenjegyzés szükségessége egyáltalán, és ha valóban szükséges, akkor elméletben mennyiben tér el a parlament által gyakorolt közkegyelemtől, ami szintén a kormánypárt döntésén múlik? Sajnos a Központi Statisztikai Hivatal nem végez feljegyzéseket arra vonatkozóan, hogy az igazságügyi miniszter hány kérelmet terjesztett fel a köztársasági elnökhöz a hozzá beérkezettek közül, és hány döntést vétőzött meg évente.

e) A kegyelmi döntés nyilvánossága sincs hiánytalanul szabályozva, így e területen is szükséges lenne a kodifikáció. Alapvetően a kegyelmi döntések, legyen az elfogadó vagy elutasító, nem nyilvánosak, nem hirdetik ki őket sem a bíróságok, ügyészségek honlapján, sem a Magyar Közlönyben, sem pedig a Köztársasági Elnöki Hivatal honlapján. Ezzel szemben a bírósági döntések nyilvánosak, bárki számára személyesen és elektronikus formában hozzáférhető módon tárolják őket. A kegyelmi döntést az azt előterjesztőnek küldik meg,^[55] és csak abban az esetben szerzünk tudomást róla, ha népszerű ügy lévén a média köz-

[54] Sári - Somody, 2008.

[55] Be. 862. §. (a köztársasági elnök honlapján hibásan a Be. 598. §. (4) van feltüntetve).

vetít róla. Az áldozat sem kap arról értesítést, hogy az elkövetőt felmentették a büntetőeljárás vagy végrehajtás alól. Ha egy nyilvánosan kihirdetett bírósági ítélet megváltozik, a felsőbbrendű döntés, ami ezt felülírta, miért titkos? Ha egy demokratikus jogállamban egy büntetőjogi ítélet alatt álló elítéltet felmentenek vagy végrehajtandó büntetését lerövidítik, és ha ezen döntés nem törvényi alapon nyugszik, hanem személyes megítélésen, arról mindenképpen joga van informálódni az adott állam területén élőknek.

A kegyelmi döntések számáról a Központi Statisztikai Hivatal nem végez megfigyeléseket, a kormány honlapján pedig a 2002 és 2018 közti kegyelmi döntések érhetőek el, anonim módon.^[56] E statisztikai adat csak az igazságügyi miniszter felterjesztésével történeteket vizsgálja, a hivatalból történő vádirat benyújtásáig a legfőbb ügyész általi felterjesztéseket nem mutatja. Továbbá az sem látható a táblázatban, hogy az államfő által elfogadott kérelmekből az igazságügyi miniszter mennyit jegyzett ellen. A 2017-es évet nézve 673 felterjesztés érkezett, amiből 11 részesült kegyelemben. Ez majdnem napi két kegyelmi ügy beérkezését jelenti, aminek átolvasása és érdembeli döntése is jelentős időt igényel mind a miniszteri, mint a köztársasági elnöki hivataltól. Nem beszélve arról, hogy az igazságügyi miniszternek még adatszolgáltatást is lehetősége van kérni a 673 kérelemhez, ami tovább terheli a minisztériumot.

f) A statisztikai adatok alapján felmerül a kérdés, hogy abból hány nyújtotta be először a kérelmet, és hány pedig már sokadszorra. Ugyanis elutasítás esetén újra és újra kérelemhez lehet folyamodni, ennek nincs jogszabályi limitje. És miért ne tenné meg az elítélt, ha annak benyújtása ingyenes? Nincs mit veszítenie. Azonban ezzel jelentősen túlterheli az igazságügyi miniszteri és a köztársasági elnöki hivatalt. Célszerű lenne ennek a módszernek határt szabni, például azal, hogy csak akkor adhatna be újabb kérelmet, ha az elítélt életében és annak körülményeiben jelentős változás következett be, vagy ha megváltozott vagy az igazságügyi miniszter, vagy az államfő személye. Egyebekben az első kérelem benyújtása utáni kérelmeket illeték fizetéséhez lenne indokolt kötni.

VII. ÖSSZEZÉS

„A kegyelem a szuverenitás aktusa, amely az igazságszolgáltatás fölött áll. A kegyelem ellentétes a büntető igazságszolgáltatással, idegen test, feltéve, hogy az igazságszolgáltatás híven teljesítette a feladatát: az igazság és igazságosság szolgálatát. A kegyelem megakadályozza az igazságszolgáltatást, illetőleg törli annak eredményét, és benne néha olyan politikai célok érvényesülhetnek, amelyek túlmutatnak a büntetőjog és igazságszolgáltatás társadalmi küldetésén.”^[57]

[56] Kegyelmi Főosztály, 2018.

[57] Király, 2003, 879.

Amennyiben ezt elfogadjuk, és tartjuk a történelmi hagyományok útján a királyoktól származó kegyelmet, úgy a jelenlegi szabályozáson nincs mit változtatni. Azonban ha más országok kegyelmi rendszereit^[58] figyelembe vesszük, és az Emberi Jogok Európai Bíróságának, a Kúriának^[59] és az Alkotmánybíróságnak az állásfoglalását,^[60] akkor a jogállamiság érdekében mihamarabbi változtatásokat lenne célszerű hazánkban bevezetni.

A külföldi országok kegyelmi rendszerét közelebbről megvizsgálva láthatjuk, hogy egységes kritika a kegyelmi döntések titkossága. Továbbá mindenképpen előnyös, ha a kegyelmet egy olyan személy gyakorolja, akit a nép közvetlen választás útján szavaz meg. Más esetben egy függetlenül működő szervezet lehet a megoldás. A kontroll és a kegyelmet adó személy időnkénti váltása mindenképpen elengedhetetlen egy demokratikus jogállamban. Természetesen nem létezik olyan rendszer, ami minden ország államberendezkedésére alkalmazható lehet, de célszerű lenne egy olyan úton elindulnunk, ami a többi országgal egyfelé mutat.

IRODALOMJEGYZÉK:

- Aristote (1995): *La politique. Librairie Philosophique (livre IV., chapitre 14)*. J. Vrin, Paris.
- Az Országgyűlés Hivatala (2018): *Parlamenti Jog*. Budapest.
- Berger, Sam (2019): When the Pardon Furthers the Conspiracy: Limits to the Pardon Power. In: *Just Security*. 2019.01.09. (Elérhető: <https://www.justsecurity.org/62174/pardon-furtherers-conspiracy-limits-pardon-power/>. Letöltés ideje: 2020.03.11.).
- Bibó István (1947): *Az államhatalmak elválasztása egykor és most*. Akadémiai székfoglaló 1947. jan. 13-án. (Elérhető: <http://mek.oszk.hu/02000/02043/html/290.html>. Letöltés ideje: 2020.03.15.).
- CheckNews.fr: Combien de grâces présidentielles ont été accordées par les précédents présidents de la République?, Libération. (Elérhető: https://www.liberation.fr/check-news/2018/05/30/combien-de-graces-presidentielles-ont-ete-accordees-par-les-precedents-presidents-de-la-republique_1655112. Letöltés ideje: 2020.05.30.).
- Dezső Márta – Kukorelli István (2007): *Az Országgyűlés*. In: Kukorelli István (szerk.): *Alkotmánytan I*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Government of Canada (2020): *Parole Board of Canada*. (Elérhető: <https://www.canada.ca/en/parole-board.html>. Letöltés ideje: 2020.03.10.).
- Kegyelmi Főosztály, Statisztikai adatok (2018). (Elérhető: <https://www.kormany.hu/download/2/ac/71000/statisztika%202002janu%C3%A1r%201-2018szeptember%2030-%20kegyelmi%20%C3%BCgyek.pdf#!DocumentBrowse>. Letöltés ideje: 2020.02.10.).
- Képes György (2003): *A tökéletesebb unió: az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya*. Gondolat, Budapest.

[58] Franciaország: La Croix, 2016; Oroszország: Lambroschini, 2011; Németország: Das Begnadigungsrecht, 2017.

[59] Kúria 3/2015. sz. BJE határozata.

[60] Nagy, 2015, 25.

- Király Tibor (2003): *Büntetőeljárás jog. XXVI. Fejezet, A határozatok végrehajtása, II. Cím: A kegyelmi eljárás*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Köztársasági Elnöki Hivatal, Kegyelmi Ügyek (2018). (Elérhető: https://www.keh.hu/kegyelmi_ugyek/1512-Kegyelmi_ugyek&pnr=2. Letöltés ideje: 2020.04.02.).
- Kukorelli István (szerk.) 2003: *Alkotmánytan I*. Osiris Kiadó, Budapest.
- La Croix: La grâce présidentielle, une exception française? (Elérhető: <https://www.la-croix.com/Monde/La-grace-presidentielle-exception-francaise-2016-02-02-1200737061>. Letöltés ideje: 2020.03.14.).
- Lévay Miklós – Kovács Krisztina – Doszpoth Anna (2014): Ha már a kiszabáskor életfogytig szól, akkor embertelen a büntetés. In: *Fundamentum*. 2014/3. sz.
- Mezey Barna (2004): *Magyar jogtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Nagy Anita (2015): *Szabadulás a büntetés-végrehajtási intézetből*. Bfbor Kiadó. Miskolc.
- Petrétei József (2013): A köztársasági elnök kegyelmezési jogáról. In: *MTA Könyvtárának Repozitóriuma*. (Elérhető: <http://real.mtak.hu/17303/1/kegyelem-1.pdf>. Letöltés ideje: 2020.03.15.).
- Polgár András (2015): Volt egyszer egy büntetés? A kötelező kegyelmi eljárás szabályai a strasbourgi döntés alapján. In: *Börtönügyi Szemle*. 2015/2. évf.
- RadioFreeEurope RadioLiberty (2001): *Pardon System Plays Mercy Role Amid A Cruel Society*. (Elérhető: <https://www.rferl.org/a/1095815.html>. Letöltés ideje: 2020.02.04.).
- République Française: Qu'est-ce qu'une grâce présidentielle? (Elérhető: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F780>. Letöltés ideje: 2020.03.10.).
- Sári János – Somody Bernadette (2008): *Alapjogok. Alkotmánytan II., 16. A kérelmezési és panaszjog*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Trócsányi László – Schanda Balázs (2014): *Bevezetés az alkotmányjogba – Az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei. VI. A köztársasági elnök hatáskörei, 1. Az ellenjegyzés szerepe*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Ww.bpb.de: Das junge Politik-Lexikon von www.hanisauland.de, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung 2018. (Elérhető: <https://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/das-junge-politik-lexikon/>. Letöltés ideje: 2020.02.10.).
- Zeit Online: *Das Begnadigungsrecht - Privileg des Präsidenten*. (Elérhető: <https://www.zeit.de/news/2017-01/18/regierung-das-begnadigungsrecht-18124210>. Letöltés ideje: 2020.03.10.).

JOGFORRÁSOK

- 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, az egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.
- 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 2017, 862. §.
- Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya, II. Cikk.
- La direction des affaires criminelles et des grâces (DACG).